

ΣΥΜΒΟΛΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΕΩΡΙΑΝ ΤΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ*

ΥΠΟ Δ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΙ

1. Εισαγωγή

Ἡ ἀναγωγή τῶν οικονομικῶν φαινομένων εἰς ὄρισμένους αἰτιώδεις λόγους, εἰς πρῶταρχοῦσας κινητηρίου δυνάμεις κοινωνικῆς τινος συντάξεως ὅν ἀποτελεῖ μόνον περιεκτικὴν ἐπιστημονικὴν σύνθεσιν ἀλλὰ καὶ πρᾶγωγὴν, μονονουχὶ κορύφωμα τῆς ἐπιστημονικῆς δημιουργίας. Ὁδὸς καὶ ἡ θεωρητικὴ ἔρευνα τῶν συνεταιρισμῶν, ἡ σύμπτυξις δηλαδὴ τῶν καθ' ἕκαστον αἰτιῶδων λόγων αὐτῶν καὶ ἡ ἀναγωγή των εἰς τελευταία αἰτία, ὅν διευκολύνει μόνον τὴν ἐπισκόπησιν αὐτῶν, ἀλλὰ δύναται νὰ προδιαγράψῃ ἐν μέτρῳ καὶ τὴν πιθανότητα τῆς περαιτέρω καταυθύνσεως καὶ ἀναξίσεως των.

Ἡ τοιαύτη θεωρητικὴ ἔρευνα παρὰ τὴν πολυπληθῆ σχετικῶς διεθνή συνεταιριστικὴν φιλολογίαν ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ συντηρητικοῦ Βίλτφρες Αἰμέ Huber, τοῦ διακεκριμένου θεωρητικοῦ τούτου τοῦ συνεταιρισμοῦ, προήχθη ὀλίγον.

Αἱ πολυπληθεῖς περιοδικαὶ καὶ ἐτήσιοι ἐκδόσεις τῶν συνδέσμων τῶν συνεταιρισμῶν, αἱ δημόσιαι ἔρευναι, αἱ στατιστικαὶ καὶ τὰ ὑπομνήματα, παρὰ τὴν ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ἀξίαν αὐτῶν, ὀλίγον συντελοῦσι διὰ τὴν συστηματικὴν ἐποικοδόμησιν καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν γνῶσιν τῶν συνεταιρισμῶν. Ἡ οικονομικὴ ἐπιστήμη συμπεριεφέρθη ἐν τῇ ἐρεύῃ ταύτῃ πρὸς τοὺς συνεταιρισμοὺς ὡς πρὸς θετὸν τῆς τέκνον.

*) Γενικὴν βιβλιογραφίαν τοῦ θέματος τούτου εὐρίσκει ὁ θέλων εἰς Herkner—Καλιτσουνακί. Ἐργατικὸν Ζήτημα, Α (1919) σελ. 299 ἐ., 315 ἐ., Β (1920) σελ. 145 ἐ., 161 ἐ. Ἐκ τῆς νεωτέρας βιβλιογραφίας ἀναφέρα ὡς σπουδαιότερα βιβλία τῆς παρουσίας καὶ τῶν ἐπομένων σχετικῶν μελετῶν μου τὰ ἐξῆς: Sassen Die Entwicklung der Genossenschaftstheorie im Zeitalter des Kapitalismus 1914· Domack, H., Der Genossenschaftswesen usw. 1917· Deumer, Das deutsche Genossenschaftswesen. 1919· Waldecker, Der Stand der Gesetzgebung über Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften usw. 1919· Oppenheimer, Fr. Genossenschaftliche Ansiedlung. 1920· Totomianz, W. Anthologie Coopérative. 1921· Neudörfer, Otto. Grundlagen des Genossenschaftswesens. 1921· Gaumont Jean, Histoire abrégée de la Cooperation. 1921.

Ἡ αἰτία τούτου πρέπει νὰ ἀναζητηθῆ ἀφ' ἐνός μὲν εἰς τὰ πρόσωπα πρὸ παντός ὅμως εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν φύσιν τοῦ συνεταιρισμοῦ. Ἐν Γερμανίᾳ οἱ κυριώτεροι ἀπόστολοι τῆς συνεταιριστικῆς ἰδέας, ὁ Schulze-Delitzsch καὶ ὁ Raiffeisen δὲν διεκρίνοντο, ἕνεκα τῆς πρακτικῆς αὐτῶν ἐράσεως, διὰ τὴν ἰδιαίτην κλίσιν των πρὸς τὴν θεωρητικὴν ἔρευναν καὶ θεμελίωσιν τοῦ ἔργου των. Μὲ φαινομενικῶς θετιστικὴν ἀντίληψιν, δὲν ἀπέβωσαν καμμίαν πρῶδικιότητα εἰς τὴν θεωρίαν, παρερχόμενοι το χάσμα μεταξὺ τῆς ἀναπτυσσομένης πρακτικῆς καὶ τῆς ἐλλιποῦς ἐπιστημονικῆς συστηματοποιήσεως. Ἀφ' ἐτέρου ἡ πολυσχιδῆς διακλάδιωσις τοῦ συνεταιρισμοῦ καὶ ἡ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ πρὸς τὰς πολυειδεῖς ἀνάγκας τοῦ σημερινοῦ οἰκονομικοῦ βίου συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐπισχίασιν τῶν γενικῶν αὐτοῦ ἀρχῶν. Ἐκαστος ἐκ τῶν ἰδίων ἀρχῶν καὶ τῆς σχέσεως τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ συνεταιρισμοῦ ὁρμώμενος, ἐτόνιζε πότε μὲν αὐτὴν πότε δὲ ἐκείνην τὴν χαρακτηριστικὴν ἰδιότητά του. Τέλος ὅλαι αἱ διαφορώταται τάσεις τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, αἱ ἀναμορφωτικαί, φιλανθρωπικαί, ἡρησκευτικαὶ κλπ. ἐχρησιμοποίησαν τὴν συνεταιριστικὴν ἰδέαν, οὕτω δὲ αὐτὴ, διαρκῶς ἴλασσε τὰ θεμέλιά της. Τὴν συνεταιριστικὴν ἰδέαν ἐπρὸς παγάνδιον ἄλλοτε ἐν Ἀγγλίᾳ ἀρνησὶθησκοὶ Ὑδενίται καὶ θρησκώληπτοι χριστιανοσοσιαλισταί, ἐν Γαλλίᾳ δημοκρατικοὶ καὶ βασιλικοί, ἐν Γερμανίᾳ προδευτικοὶ καὶ συντηρητικοί, σοσιαλισταί, καθολικοί. Μήπως ὅμως ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν καὶ εἰς τὸν παγκόσμιον αὐτὸν ἀκόμη πύλεμον συνέδη διάφορόν τι; Ἐν Γερμανίᾳ τὸ ἀστικὸν κράτος ἀπὸ τῆς πρώτης ἀρχῆς τοῦ πολέμου ἐχρησιμοποίησε τὴν ἔτοιμον ἤδη συνεταιριστικὴν, πρὸ παντός καταναλωτικὴν, ὀργάνωσιν, διὰ τὸν κανονισμόν τοῦ ἐπιστισμοῦ, ἐν δὲ τῇ Ρωσίᾳ οἱ νεοκομμουνισταὶ διὰ τὴν πρώτην ἐδρῶσιν καὶ ἐξάπλωσιν τῆς ἐθνικοποιήσεώς των ἐζήτησαν καταφύγιον εἰς τοὺς πιστωτικοὺς καὶ καταναλωτικοὺς συνεταιρισμοὺς τῆς χώρας των. 1)

1) Ἄν καὶ δὲν γνωρίζομεν ἀκόμη τί ἐκ τῶν ἀτοκτημάτων τῆς παγκοσμίου ἐπαναστάσεως καὶ εἰς το μέλλον θὰ παγωθῆ, ἐν ὅμως εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ συνεταιριστικὴ ἰδέα εἶναι προσωρισμένη νὰ διευχεράνη τὴν ὑπερπήδησιν τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ διὰ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ συνεταιριστικοῦ πνεύματος καὶ γενικῶς διὰ τῆς ἐδραιώσεως τῆς ἰδέας, ὅτι ὡς τελικὸς σκοπὸς τῆς οἰκονομίας δὲν εἶνε ἡ παραγωγή ἀλλὰ ἡ κατανάλωσις. Εἰς τὴν συνεταιριστικὴν ἰδέαν διαβλέπουν σημερινὸν οἱ μὴ μωπάζοντες οἰκονομολόγοι «τὰ ὑπολειφθέντα ἰσότης κῆτιρα τοῦ κοσμοῦ οἰκονομικοῦ ὀργανισμοῦ». Ἡ ἐπὶ τῆς δημοκρατικῆς δὲ καὶ κοινωνικῆς ἀρχῆς ἀναδιοργάνωσις τῆς πλουτοκρατικῶς λειτουργούσης σημερινῆς οἰκονομικῆς ζωῆς δύναται νὰ πραγματοποιηθῆ μόνον διὰ τῆς εὐφυτέρας ἐξαπλώσεως καὶ βαθυτέρας ἐπεισώσεως τῆς συνεταιριστικῆς ἰδέας εἰς τὰς πολυαριθμοὺς κατωτέρας κοινωνικὰς τάξεις. Αὕτη θὰ ἐνεδυνάμινε τὸ κοινωνικὸν αἰσθημα. θὰ παρῶρμα πρὸς μίαν κοινὴν συνεργασίαν μὲ μίαν λέξιν θὰ ἐξεσοσώλιζε τὴν συνείδησιν ἡμῶν.

Ὅτως ἡ τελείως ἀντίθετος πνευματικὴ κατεύθυνσις κατὰ τὴν σύλληψιν καὶ ἐφαρμογὴν τῆς συνεταιριστικῆς ἰδέας, αἱ διαφοραὶ εἰς τὰς περὶ κόσμου καὶ βίου θεωρίας τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἐπρωτοστάτησαν εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ συνεταιρισμοῦ, ἔσχον τὰ ἐπακλόυθά των. καθόσον ἀφορᾷ τὴν τε πρακτικὴν ἐξέλιξιν ἀλλὰ πρὸ παντός καὶ τὴν θεωρητικὴν θεμελίωσιν τῶν συνεταιρισμῶν. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖα ἡ ἐρευνᾶ τῶν πνευματικῶν τάσεων, τῶν μεθόδων τῆς σκέψεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως αἱ ὅποιοι ἐπηρέασαν τὸν συνεταιρισμὸν ἐν τῇ ἀνελλίξει του, διὰ τὴν διάγνωσιν τῆς πέμπτης εὐσίας του.

2. Ἱστορικὴ ἐπισκόπησις.

Ἡ συνεταιρισμὸς διὰ βιοποριστικούς σκοπούς εἶναι τόσο ἀρχαίος ὅσον καὶ ἡ ἀνθρωπότης.¹⁾ Κάθε χώρα καὶ κάθε λαὸς παρουσιάζουσιν ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτῶν ἱστορίας συνεταιριστικὰς ἀπαρχὰς ἀναλόγως τῆς γεωγραφικῆς αὐτῶν θέσεως, τῆς πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς των ἀναπτύξεως. Ὅσον ἀπώτερον ἱστορικῶς ἐρευνῶμεν τὸ παρελθόν, τόσο καὶ ἀνευρίσκομεν πολυεῖδη συνεταιριστικὰ πλάσματα, μάλιστα δύναται τις νὰ εἰπῇ ὅτι ἡ οἰκονομία ἀρχικῶς εἶχε συνεταιριστικὴν ὄψιν, τῆς ἀτομικῆς λειτουργίας αὐτῆς προϋποθετούσης οἰκονομικὴν τινα προαγωγὴν. Αἱ πρωτόγονοι φυσικαὶ σχέσεις, ἡ ἀναζήτησις τῶν μέσων τῆς διατροφῆς, αἱ δυσχερέστεραι καὶ τὰς δυνάμεις τοῦ ἀτόμου ὑπερβαίνουσαι ἐργασίαι, ἡ οἰκισις, ἡ ἀπόκρυσσις ἐξωτερικῶν κινδύνων ἐπέβαλλον τοιαύτην τινὲ συνένωσιν τῶν ἀτόμων, ἡ ὅποια καὶ σήμερον ἀκόμη συναντᾶται εἰς τοὺς πρωτογόνους λαούς. Μήπως ὁμως ζῶσιν εἰκόνα οἰκονομικοῦ συνεταιρισμοῦ δὲν παρουσιάζει καὶ ἡ οἰκογένεια εἰς τὴν ὅποιαν συναντῶμεν μέχρι τοῦ ἀποχωρισμοῦ τῶν μελῶν αὐτῆς κοινότητα ἐργασίας, προσόδου, καταναλώσεως. Πολλάκις μάλιστα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας οὕτε ἀποχωρίζοντα: ἀλλήλων ἀλλὰ παραμένουσιν εἰς τὴν αὐτὴν μεγεθυθεῖσαν οἰκο-

1) Ὅτι ὁ ἄνθρωπος κατώρθωσε μέχρι σήμερον. λέγει ὁ Gierke, ὁφείλει εἰς τὴν συνεργασίαν μετὰ τοῦ συνανθρώπου του ἀνευ τῆς ὁποίας δὲν θὰ ὑπερῆδη τὴν βαθμίδα τοῦ ἀλόγου ζῴου. Ἡ συνένωσις αὕτη δὲν ἐκτείνει μόνον τὴν δύναμιν τοῦ ἀτόμου ἀλλὰ παρέχει εἰς αὐτὸ πρὸ παντός τὸ μέσον πρὸς δοῦσιν πέραν τῶν ὀρίων τῆς ἀνθρωπίνης ὑπαρξεως, συνδέουσα δὲ παρελθούσας μετὰ τῶν ἐπερχομένων γενεῶν, παρέχουσά τὴν δυνατότητα τῆς ἀναπτυξέως τῆς Ἱστορίας.

2) Ἡ τῶν γραφῶν ῥῆσις «οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον» καίτοι ἀφορᾷ πρὸ παντός τὸν πρῶτον καὶ ἰερόν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων σύνδεσμον, τὸν γάμον. ὁμως περιέχει συγχρόνως καὶ τὴν βαθύτεραν ὑπόδειξιν, ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς ἀπομονώσεως ἀντιστρατεύεται πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Ὁ συνεταιρισμὸς οὐκ ἀπὸλείπεται μετὰ τῶν σχέσεων ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων, αἱ ὅποιοι προκαλοῦνται ἐκ τῆς ἐμφότου προδιαθέσεως αὐτῶν ὡς κοινωνικῶν ὄντων. διότι εἶναι οὐδὲν. δύο δὲ ἡ ζωὴ

γένειαν αποτελοῦσαν ἕτω καθ' ἑαυτὴν ὁλόκληρον κοινότητα. Τοῦτο συμβαίνει παρὰ τοῖς Σλαβικοῖς λαοῖς (Slavica), εἰς γερμανικὰς ἀγροτικὰς οἰκογενεῖας ὠρισμένων τμημάτων, εἰς τὰ ὅποια ἰσχύει ἰδιάζον κληρονομικὸν δίκαιον καὶ εἰς τὰ ὅποια οἱ ἀδελφοὶ παραμένουσιν εἰς τὸ πατρικὸν κτῆμα διὰ βίου ἐργαζόμενοι.

Φυσικὸν εἶναι ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐπεζητήσῃ τὸ πρῶτον τὴν οἰκονομικὴν συνένωσιν αὐτοῦ ἐν τῇ γεωργίᾳ. Τὸ ἔδαφος, οἱ λιμῶνες, τὰ δάση ἀνήκον ἀρχικῶς εἰς τὴν Κοινότητα, ἢ δὲ χρῆσις αὐτῶν ἦτο συνεταιριστική. Αἱ συνενώσεις τῶν κατοπίκων χρόνων εἶναι γενικώτεραι ἐν ταύτῳ πολιτικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ μάλιστα δὲ καὶ θρησκευτικαὶ ¹⁾ καὶ ἠθικαί. Καθόσον ὅμως αἱ οἰκονομικαὶ ἀνάγκαι ἐπληθύνοντο ἐπὶ τοσοῦτον καὶ αἱ ἐνώσεις αὐταὶ ἐξειδικεύοντο ἰδρῦόμεναι δι' ἀποκλειστικῶς ὀριζομένους οἰκονομικοὺς σκοποὺς.

Ἡ Μεσαιωνικὴ ἐπαρουσίασεν εἰς ἡμᾶς ἐπαγγελματικὴν καὶ χειροτεχνικὴν ὀργάνωσιν ²⁾ τοιαύτην, ὅταν ὁ κόσμος οὔτε πρότερον οὔτε μετὰ ταῦτα ἐγνώρισεν. Ἡ ὀργάνωσις αὕτη, ἀναγνωρίσασα τὸ πρῶτον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τὸ δίκαιον καὶ τὴν τιμὴν τῆς ἐργασίας, ἐπιβάλλουσα δὲ πολυεῖδεις ὑποχρεώσεις ἀλλὰ καὶ παρέχουσα ἀντίστοιχα δικαιώματα, συνετέλεσεν ἐξόχως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς μεσαιωνικῆς οἰκονομίας.

Μετὰ τὸν 17. καὶ 18. ὅμως αἰῶνα ἡ ἀκμὴ καὶ ταύτης παρέρχεται. Αἱ ἑξ ἀντίθεσις εἰς τὰ σπλάγγνα τοῦ παλαιότερου καθεστώτος ἀναπτυχθεῖσαι νέαι ἰδέαι ἐπικρατοῦσιν εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτῶν πρὸς τὰς παλαιότητας, μέχρις οὗ καὶ αὐταὶ παραμερισθῶσιν ὑπὸ τῶν ἐγγόνων ἰσως τῶν ἰδεῶν ἐπείνων, ὡς ὅποιας αὐταὶ ποτε ἐνίκησαν. Ὁ ἄτομισμὸς τοῦ 18. αἰῶνος δὲκ τῆς φιλελευθέρου φιλοσοφίας καὶ τοῦ φυσικοῦ δικαίου προαχθεῖς, δὲν διέδλετο πλέον εἰς τὴν σύνδεσιν τοῦ ἀτόμου τὴν εὐτυχίαν τῆς ἐμάδος ἀλλὰ τὸν δεσμὸν αὐτῆς. Λογικὸν ἄνθρωπον, λέγει ὁ Κάντιος, δεῖ πρὸς τὴν νὰ χειραγωγῶνται ὡς ἀνήλικα παιδία.

Ἡ φιλελευθέρου οἰκονομία τοῦ Ἀδάμ Σμιθ, καὶ ἡ πολιτικὴ ἐκδή-

1) Κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα ὁ συνεταιρισμὸς καὶ ὁ δὴ ἐν θρησκευτικαῖς τελεταῖς ἔσχε μεγάλην ἐφαρμογὴν. Ἐκ τῶν κολλῶν θρησκευτικῶν ἐσθῶν μνημονεύεται ἐνταῦθα ἡ τοῦ θιάσου, τοῦ ἐράνου καὶ τῶν ὀργῶνων. Προβλ. P. Foucart. Les associations religieuses chez les Grecs (Thiases, éranes, orgéons) 1873. Ἀριστοτέλους. Ἠθικὰ Νικομάχεια VII. IX, 7. Πολδ. Η 107.

2) Ἡ ὀργάνωσις αὕτη (Zünfte, Innungen) ἔφερε χαρακτῆρα μᾶλλον δημοσίου δικαίου μετ' ἐξαναγκαστικῆς ἀκμῆς δι' ὅλα τὰ μέλη τοῦ ἐπαγγελματοῦ, ἀπερροφᾶτο δὲ οἰκονομικῶς ὁλόκληρον τὸ ἄτομον εἰς αὐτὴν. Τοῦναντίον οἱ συνεταιρισμοὶ τῶν νεωτέρων χρόνων φέρουσι χαρακτῆρα ἰδιωτικοῦ δικαίου. ἀπασχολοῦσι δὲ μόνον τμηματικῶς τὸν οἰκονομικὸν ἄνθρωπον. Πάντως τὸ γενικὸν γνώρισμα τῆς ἀλληλοβοηθείας τῶν συνενουμένων παρουσιάζουσιν αἱ ὀργανώσεις καὶ τῶν δύο ἐποχῶν.

κοίς τῆς ἐν Γαλλίᾳ, ἢ Γαλλικῆς ἐπανάστασις, ἢ διδρασκλίς τοῦ Καντίου ἐν Γερμανίᾳ διακείνεται ἐχθρικῶς πρὸς πᾶσαν θραδικὴν οἰκονομίαν, πρὸς πᾶσαν σωματειακὴν ἐμπορικὴν ἢ ἐπαγγελματικὴν ἐργάνωσιν. Τὸ ἔτιμον εὐθερον καὶ αὐτεξούσιον πρέπει νὰ ἐκλέξῃ τὸ ἴδιον τὴν εὐτυχίαν του, νὰ μὴ ἐξαναγκάζεται δι' αὐτῶς εἰπεῖν πρὸς αὐτὴν ὑπὸ τῆς πολιτείας. Ἐλευθεροὶ λοιπὸν κίνησις καὶ χειραφέτησις τοῦ ἀτόμου εἰς ὅλα τὰ πεδία τῆς ἀνθρωπίνης ἐπάσεως. Οὕτως ὁ οἰκονομικὸς φιλελευθερισμὸς ἐπιστεγάζει τελειωτικῶς τὸ λαμπρὸν οἰκοδόμημα τῆς πνευματικῆς, θρησκευτικῆς καὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας. Τὰ πρακτικὰ ἀποτελέσματα τῆς οἰκονομικῆς ταύτης ἐλευθερίας εἶναι ἡ ἀναγνώρισις τοῦ δικαιίου τοῦ ἰσχυροῦ-έρου. Ἐντὶ τῆς μεσαιωνικῆς ἀρχῆς τῆς προστασίας τοῦ ἀσθενοῦς. Ποῦ δὴδήγησεν ἡ ἀγαλίνωτος αὐτῆ, Ἐλευθερία οἰκονομικῶς, μὲς κεράγραφαν ὁ John Stuart Mill, ὁ Engels καὶ ἄλλα μεγάλα πνεύματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὁ ἀγὼν τοῦ σοσιαλισμοῦ λοιπὸν ἐκτρώθη, διὰ νὰ τονωθῇ καὶ πάλιν ἡ δύναμις τῆς ἀλόγτητος, τῆς ἐνώσεως, τῆς μάχης.

Καθὼς ἀπὸ κοινὸς ἀνκρίνεται εἰς τρεῖς χώρας κατὰ τὸ δεύτερον τρίτον τοῦ παρελθόντος αἰῶνος συνταριστικῆς αἰνεσις, καίτοι μέγας ἀγὼν περὶ προτεραιότητος διεξήχθη, οὐχὶ μόνον μεταξὺ τῶν χωρῶν τούτων πρὸς ἀλλήλας ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν ἐν μᾶλλον καὶ τῆ αὐτῆ χώρᾳ θερωλιωτῶν καὶ προπαγανδιστῶν τῆς νεωτέρας συνταριστικῆς κινήσεως. Ἐν Γαλλίᾳ ἀναφαίνεται ὁ Κάρολος Fourier (1772 — 1837), ὁ P. Buchez (1796 — 1865), ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ Ροβέρτος Owen (1771 — 1858), ἐν Γερμανίᾳ ὁ Schulze — Delitzsch (1808 — 1883), ὁ Raiffeisen (1812 — 1888).

Ἡ συνταριστικὸς λοιπὸν ἐγέννηθη ὑπὸ τῆς νέας κεφαλαιοκρατικῆς συνθέσεως, ὡς ἀντίδρασις τῆς ἐργατικῆς τάξεως κατὰ τὴν ἐπιπορευομένην αὐτῆν οἰκονομικῆς καταστάσεως ἐφαλέθη ἐκ τῆς γενικῆς ἐκείνης τῶν χρόνων ἡμῶν πρὸς τὴν συνεργατικὴν ἐπεκράτησιν. Εἰς τοῦτον προεξάρχει ἡ ἰδέα τῆς προσωπικῆς ἀλληλοεγγύης ἀφ' ἑνός, τῆς συννώσεως τῶν μικρῶν κεφαλαίων ἀφ' ἑτέρου, πρὸς ἐβραύωσιν μεγάλων θραδικῶν ἐπιχειρήσεων, αἱ ὅποια ἀπεδείχθησαν σχεδὸν πανταχοῦ αἱ ἀποτομικῶς συμπεριώτεραι.

Σκοπὸς τοῦ συνταρισμοῦ εἶναι ἡ βελτίωσις τῆς καταστάσεως τῶν κατωτέρων κοινωνικῶν τάξεων, μέσον δὲ πρὸς τοῦτο ἡ ἐκκαθάρισις τῶν περιττῶν διαμέρων προσώπων. Οὕτως ἐπιτυγχάνεται στενωτέρα προσέγγισις μεταξὺ παραγωγῆς καὶ καταναλωτοῦ.

Τρία εἶναι τὰ κύρια εἶδη αὐτοῦ ἡ κατανάλωσις, ἡ κίσισις καὶ ἡ παραγωγή. Εἰς τὴν συνταριστικὴν κατανάλωσιν τὸ ἔσφαλός τῶν συνταρισσομένων ἐγκείνεται εἰς τὴν εὐθηνωτέραν καὶ ποιτικῶς καλυτέραν ἀγο-

ρὰν τῶν εἰδῶν τῆς συνήθους ἀνάγκης. Οἱ πιστωτικοὶ συνεταιρισμοὶ ἐπι-
 ειώκουσι τὴν δι' ἐλαχίστων δόσεων συνένωσιν μεγάλων κεφαλαίων πρὸς
 κάλυψιν τῶν χρηματικῶν ἀναγκῶν τῶν ἀσθενῶν οἰκονομικῶς μελῶν τῶν.
 Οἱ παραγωγικοὶ συνεταιρισμοὶ μετατρέποντες τὰς πρώτας ὄλας εἰς
 εἶδη κατειργασμένῃ ἢ ἡμικτεργασμένα καταλείπουσιν εἰς τοὺς συνεται-
 ριζομένους τὸ κέρδος τοῦ ἐπιχειρηματίου. Εἰς ὄλας ταύτας τὰς μορφὰς
 τῆς συνεταιριστικῆς δράσεως, ἡ ἔνωσις δὲν εἶναι μόνον κεφαλαιακῆ,
 ἀλλὰ πρὸ παντὸς καὶ προσωπικῆ ἐν μέρει δὲ καὶ ἴθικῆ. Εἰς τοῦτο ἔγκει-
 ται ἡ διαφορὰ τῶν προσωπικῶν συνεταιρισμῶν ἀπὸ τῆς κεφαλαιακῆς
 ἀπροσώπου ἑταιρείας, εἰς τὰς ἑποίας οἱ μέτοχοι δὲν γνωρίζουσιν οὔτε
 ἀλλήλους, ἐνίοτε δὲ οὔτε αὐτὴν καὶ τὴν ἐπιχειρήσιν τῶν. Τοῦτου ἕνεκα
 συνήθως οἱ συνεταιρισμοὶ φέρουσι τοπικὸν χαρακτήρα, οὐσιώδης δὲ ἀρχῆ,
 τῶν εἶνε ἡ συμμετοχὴ ὄλων τῶν μελῶν αὐτῶν εἰς τὴν γενικὴν συνέλευσιν.
 Ἐτερον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ συνεταιρισμοῦ ἐν ἀντιθέσει πρὸς
 τὰς ἄλλας ἑταιρείας, εἶναι τὸ εὐάρμοστον αὐτοῦ πρὸς ἀπειρίαν σκοπῶν
 τὸ ὅποιον ἀκριδῶς καὶ ἡ νεωτέρα νομοθετικὴ πολιτικὴ ἐπιδιώκει θέλουσα
 νὰ προσδώσῃ εἰς τὰς συνεργατικὰς μορφὰς τῆς ἐπιχειρήσεως ἀπεριόριστον
 ἐλευθερίαν. Αἱ μικραὶ ἀπαιτήσεις τὰς ἑποίας προβάλλει ὁ συνεταιρισμὸς
 εἰς τὰ μέλη αὐτοῦ διευκολύνουσι τὴν συμμετοχὴν μεγάλου ἀριθμοῦ συνει-
 ταίρων εἰς αὐτόν, πολλάκις ὑπερβαίνοντος τὴν ἑκατοντάδα χιλιάδων.
 Δικαίως λοιπὸν ἐχαρακτηρίσθη οὗτος ὡς ἡ δημοκρατικὴ μορφή τῆς με-
 γάλῃς ἐπιχειρήσεως, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀστικὴν τῆς ἀνωνύμου ἑται-
 ρείας καὶ τὴν ὀλιγαρχικὴν τῶν Καρτέλλων καὶ Τράστ.

Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ συνεταιρισμοῦ προηγήθη εἰς τὰς χώρας ἐκεῖνας
 εἰς τὰς ὅποιας καὶ ὁ κεφαλαιοκρατισμὸς τὸ πρῶτον ἀνέκυψεν, ἰδιάζουσιν
 ὁμοῦς ἐκφανσιν καὶ σκοπιμωτέραν ἀνάπτυξιν ἔλαβεν οὗτος ἀπὸ τὸ δεύτε-
 ρον τρίτον τοῦ παρελθόντος αἰῶνος εἰς τοὺς γερμανικοὺς λαοὺς, ἐπιτελέσας
 τὸ δυνατόν τέλειον ἐν τῇ συνθέσει του. Ὑπέταξε δηλαδὴ τὸ άτομον εἰς
 τὴν ὀλότητα ἀλλὰ καὶ διετήρησε τὴν, κάθε ὀλότητα συνέχουσιν, αὐτο-
 παρξίαν τῶν ποικίλων μονάδων, μὲ ἄλλους λόγους, διεφύλαξε τὴν ἐλευ-
 θερίαν τοῦ ἀτόμου.) Οὕτω μόνον εἶναι δυνατόν νὰ προαχθῇ ὁ ἀτομικὸς
 βίος τῶν εἰς τὴν ὁμάδα ὑποταχθέντων προσώπων.

1) Τοῦτο δὲ φαίνεται νὰ εἶναι καὶ τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ συνεταιρισμοῦ
 γνώρισμα ὅτι διατηρεῖται τὸ αὐθιγότερον τοῦ μέλους, τὸ ὅποιον καίτοι συνε-
 ταιριάζεται ὁμοῦς δὲν ἀποροφᾶται, δὲν ἐξαφανίζεται ἢ καὶ τελείως ἀφαιρεῖται
 ἐν τῷ συνεταιρισμῷ. Ἐνῶ τούναντίον ἡ μὴ οἰκονομικὴ ἔνωσις τοῦ σωματείου
 παύσεται ὡς τελείως διάφορος ὑπόστασις ἀπὸ τῶν τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ ἀποτε-
 λούντων καθ' ἑκαστον προσώπων, τὰ ὅποια μάλιστα δύνανται καὶ τελείως νὰ μὴ
 ὑφίστανται, ὡς ἐπὶ τοῦ ἰδρύματος.

Εἰς τήν Ἀγγλίαν, χώραν τῆς μεγάλης βιομηχανίας, τὸ μικρὸν ἐργατικὸν κεφάλαιον ἐξήτησεν ὅπως διὰ τῆς συνενώσεώς του ἰσχυροποιηθῆ, δι' ἧς καὶ ἀνέπτυξε τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῶν συνεταιρισμῶν τὸ ὅποιον βοήθει τὸν ἐργάτην εἰς τὰς καθημερινὰς του ἀνάγκας, ἐννοῶ τὸν συνεταιρισμὸν καταναλώσεως. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο κρατεῖ σήμερον ἡ Ἀγγλία τὰ σκίπια τῆς συνεταιριστικῆς κινήσεως. Ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἡ ἀστική κίνησις τοῦ Schulze — Delitzsch καὶ ἡ χριστιανικὴ ἀγροικὴ τοῦ Raiffeisen ἐπροπαγάνδισαν πρὸ παντός τοὺς πιστωτικὸς συνεταιρισμοὺς, ἐπειδὴ ἐθεωρήθησαν οὕτοι ὡς ὀδηγοῦντες ἀσφαλέστερον πρὸς τὸν σκοπὸν. Οὕτω καὶ σήμερον προεξάρχει ἡ Γερμανία ¹⁾ εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῶν συνεταιρισμῶν, τὸ ὅποιον ἀπετέλεσε θεσμὸν sui generis ἐν Γερμανίᾳ καίτοι οὐχὶ αὐτόχθονα κατὰ τινος.²⁾

Τὸ Γαλλικὸν πνεῦμα μεγαλοπραγμονέστερον ἐν τῇ συλλήψει, ἠθέλησε πρὸ παντός νὰ παραγάγῃ. Ἡ μορφή αὕτη τοῦ συνεταιρισμοῦ ἀπορροφῶσα σχεδὸν ὀλόκληρον τὴν οικονομικὴν ὑπόστασιν τῶν συνταίρων ἐναντιῆσαι πρὸς τὰ δύο ἄλλα εἶδη ³⁾ εἶναι ἡ περιπλοκωτέρη καὶ κατὰ τὴν Ἔρυσιν καὶ κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς.

3. Συστηματικὴ κατάταξις τῶν Συνεταιρισμῶν.

Ἡ διαιρέσις καὶ συστηματικὴ κατάταξις τῶν συνεταιρισμῶν ἀπετέλεσαν ἀνέκαθεν, ἕνεκα τῆς μεγάλης προσαρμογῆς αὐτῶν πρὸς τὰς ποικιλοτρόφους ἀνάγκας τοῦ οικονομικοῦ βίου, τὸ ἀντικείμενον ζωηρᾶς συζητήσεως. Πράγματι καίτοι νομικῶς συνδέει τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἐπιχειρήσεως ἢ συνεταιριστικῆς μορφῆς, οικονομικῶς δὲ τὸ οὐσιαστικὸν αἶτημα τῆς ἀλληλοβοηθείας καὶ οικονομικῆς ὑποστηρίξεως τῶν μελῶν, ὅμως δὲν εἶναι ἐκ τοῦ λόγου τούτου μόνον εὐκόλον νὰ ὑπαγάγωμεν τὰς διαφοροτάτας ἐπιχειρήσεις ὑπὸ ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν παρανομαστήν. ⁴⁾ Μεταξὺ

1) Καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν αἱ καθ' ἑξῆς Γερμανικὸν ἰδρυθεῖσαι λαϊκαὶ Τράπεζαι ἐλάβον μεγίστην ἀνάπτυξιν κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους.

2) Πρὸβλ. B. Hubert Valleroux, Les associations cooperatives en France et à l' étranger 1884 σελ. 178.

3) Ὁ εὐχερότερος καὶ ἀσφαλέστερος συνεταιρισμὸς εἶνε ὁ τῆς καταναλώσεως. Ἐχει σιχθεράν πελατείαν, τυχὸν πωλήσεις πρὸς μὴ μέλη αὐξάνουσι τὰ κέρδη του, κωλεῖ καὶ ἀγοράζει τοῖς μετρητοῖς, δὲν ἔχει ἐξοδα πολυτελείας, διαφημίσεως, γνωρίζει τὴν καταναλώσιν ἀκριβῶς ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μελῶν του κλπ.

4) Ὁ Philippovich μάλιστα κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα διὲς ἕνεκα κυρίως τῶν μικτῶν συνεταιρισμῶν, εἶνε ἀδύνατος ἐπιτυχῆς τις κατάταξις τῶν συνεταιρισμῶν, διότι οἱ μικτοὶ οὗτοι συνεταιρισμοὶ δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἐπαχθῶσιν εἰς ὁμάδα τινά. Κατὰ τὴν γνώμην του πρέπει νὰ καθορίσωμεν καλύτερον τὸν γενικὸν σκοπὸν τῶν ὀλοῦτων ἐπιδιώκουσιν ὠρισμένα εἶδη συνεταιρισμῶν. Ὁ γενικὸς οὗτος σκοπὸς δύναται νὰ εἶναι τριπλοῦς. Εἴτε ἐπιδιώκεται ἡ βελτίωσις τῆς οικονομικῆς τεχνικῆς, εἴτε ἡ διατήρησις καὶ ἐνίσχυσις τῆς οικονομικῆς αὐτοπαύσεως

πιστευτικοῦ, καταναλωτικοῦ καὶ τυρηνκομικῶν τινος συνταγισμοῦ, διὰ τὰ μεταχειρισθῆναι τὸ παράδειγμα τοῦ Wygodzinskiy δὲν ὑφίστανται πτωχότεραι σχέσεις ἐκείνων τὰς ὅποιας δίδονται νὰ ἔχουν Τράπεζα τις κατ'ἐπισημὰ τι ἀποικιακῶν καὶ γαλλικομείων. Οὕτω ὁ συνταγισμὸς ἐπεὶ οὕτως δημιουργεῖ μεταξύ τῶν τριῶν τούτων συνταγισμῶν ἄλλας σχέσεις, πλὴν ἐκείνων, αἱ ὅποιαι θὰ ἐγεννῶντο μεταξύ αὐτῶν, ἂν αἱ ἐπιχειρήσεις αὐταὶ ἦσαν ἀνεξάρτητοι, ἑταιρικοί ἢ ἀτομικαὶ ἐπιχειρήσεις. Εἰς τὸν ἐσωτερικὸν ὀργανισμόν τῶν μεταξύ τῶν μελῶν ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ συνταγισμοῦ γεννῶνται βέβαια ἴσμοιαι σχέσεις ἑνακα τῆς συνταγιστικῆς μορφῆς τῶν ὀχι ἴσμοιαι καὶ μεταξύ τῶν συνταγισμῶν πρὸς ἀλλήλους.

Ἡ βαρύτερα λοιπὸν ἐπιστημονικῆ ἔρευνα θὰ ἄρξει νὰ παρήλθῃ τὴν σχετικῶς ἐπικουσιώδη μορφήν τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ νὰ ἐξετάσῃ τὸν συνταγισμὸν ὡς πρὸς τὸν οἰκονομικὸν σκοπὸν τοῦ, τὸ μέγεθος τῆς ἐκμεταλλεύσεως κλπ. Προσπαθοῦμεν ἡμεῖς παρὰ ταῦτα, ἀπρὸ ἀπαξ πραγματολόγημα τοὺς συνταγισμοὺς καὶ μόνον τούτους, νὰ ἀνεύρωμεν κριτήριον τὸ ἐπιπλέον ὀρμώμενον ἀπὸ τῆν μορφήν ταύτην τῆς ἐπιχειρήσεως νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βᾶσις διακρίσεως καὶ κατατάξεως τινος. Ἐν τοῖς κατωτέρω θὰ προσπαθῆσω νὰ καθορίσω τὰς διαφόρους διακρίσεις τῶν συνταγισμῶν καὶ νὰ προτείνω τὴν σκοπιμότητάν δι' ἡμᾶς κατ' ἐπι.

Ἡ στατιστικὴ τῆς Κεντρικῆς Πρωσιτικῆς Συνταγιστικῆς Τράπεζης (Preussenkasse) στηριζομένη εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ «Γενικοῦ Συνδέσμου» εἰσαχθεῖσαν παλαιότεραν διαίρεσιν, κατατάσσει τοὺς συνταγισμοὺς εἰς 15 ὁμάδας. Ἡ διαίρεσις αὕτη ἀνάγεται κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τὸν γερμανικὸν περὶ συνταγισμῶν νόμον, ἐκ τοῦ ὁποίου κατὰ μέγα μέρος ἀλήθη, καὶ ὀφειμότερος. Ἐπιστημονικῶς δὲ ἐκμεταλλεῖται ἡμᾶς αὕτη, διότι εἰς αὐτὴν προσεφέρεται εἰς κριτήριον διακρίσεως ἐσωτερικὸν γνώρισμα, ἀντὶ τῆς ἀναγκαίας

μικροτέρων ἐπιχειρήσεων, εἴτε ἡ ἀνύψωσις τῶν ἀγαθῶν εἰς αὐτελεῖς οἰκονομικῶς ἐπέφευγε. Κατὰ τὴν πρώτην ἀντικλήσιν τοῦ Philippovich καὶ κατὰ τὴν ἀποδοτικῆς κατατάξεως τῶν Συνταγισμῶν, ἐκ τοῦ ἐπιδοσκοπούμενου οἰκονομικοῦ ἀποδοτικῶν ἀντιφάσεως. Κατὰ πρῶτον εἰς τοὺς μικτοὺς συνταγισμοὺς πάντως ἐκ τῶν διαφόρων κλάδων τῆς ἐπιχειρήσεως εἰς οὗ ἐπιφέρει τῶν ἄλλων, ὅστις ἀποδοτικῶς θὰ ἐξυψηθεῖται τοῦτον. Ἐπιπλέον ὁ συνταγισμὸς θὰ ἐπιδοσκοπῆται εἰς τῆς κοινῆς ἐπιχειρήσεως. Τὴν ἀρχὴν ταύτην ἀκολουθεῖ καὶ ἡ Γερμανικὴ ἐπιδοτικὸς ἐπιδοτικῆς. Ἐξ ἑκείνου τὴν κατὰ τὸν σκοπὸν διαίρεσιν τῶν συνταγισμῶν καὶ αὕτη δὲν μὲν βοηθεῖ πολὺ, διότι δυνατὸν συνταγισμὸς εἰς νὰ ἐπιδοσκοπῆται οἰκονομικῶς. Οὕτως οἱ συνταγισμοὶ καταναλωτικῶς ἐπιδοσκοποῦνται ὀχι μόνον τὸν πρῶτον ἀλλὰ καὶ τὸν τρίτον σκοπὸν. Μάλιστα ἡ ἀγγλικὴ καὶ βελγικὴ κατὰ μὲν ἀντικλήσιν οἰκονομικῶς. Ἐπιπλέον οἱ συνταγισμοὶ τῶν πρῶτων ὡδῶν ἐπιδοσκοποῦνται κατὰ τὸν δεινότητος καὶ τὸν πρῶτον σκοπὸν, ἐπιδοσκοποῦνται παρὰ τοῦτον εἰς τὴν δεινότητάν τῶν ἀποδοτικῶν.

διὰ τοιαύτην συστηματικὴν κατάταξιν ἐξωτερικῶν καὶ εὐκαίμων ὁμοιότητος.

— Ὁ Schaltze — Delitzsch διήρσε τοὺς συνεταιρισμοὺς εἰς συνεταιρισμοὺς διατομῆς καὶ εἰς παραγωγικοὺς. Εἰς τοὺς πρώτους ὑπῆγε πάντες τοὺς συνεταιρισμοὺς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐξουκρητοῦσι τὸν εὐθηνάτερον καὶ κέλότερον ἐφοδιασμὸν τῶν μελῶν αὐτῶν δι' ἀγαθῶν χρήσεως ἢ κατώσεως. εἰς τοὺς παραγωγικοὺς συνεταιρισμοὺς ὑπῆγε τοὺς συνεταρισμοὺς κοινῆς ἐπιχειρήσεως, τοὺς συνεταιρισμοὺς δηλαδὴ ἐκείνους οἱ ὅποιοι περιττὸν καὶ ἐπιβλουν διὰ λογαριασμὸν καὶ κίνδυνον τῶν συνεταιρῶν τὰ ἐπιτερούμενά των. Εἰς τοὺς παραγωγικοὺς ὑπέστην ἐσκόπως καὶ ἐκείνους τοὺς συνεταιρισμοὺς τῶν ὁμοίων τὰ μέλη περιβιβδον πρὸς πώλησιν μόνον εἰς τὸ κοινὸν κατάστημα (πρατήριον) τὰ δὲ τοῖς ἴδιαις καταστήμασι παρασκευασθέντα ἀγαθὰ. Τὴν αὐτὴν διαίρεσιν ἀπεδέχθη καὶ ὁ Crüger, ὑπέστησεν ὅμως τοὺς τελευταίους τούτους συνεταιρισμοὺς εἰς τοὺς τῆς διανομῆς ὡς μεταρχομένους ἐμπόριον.

Ἡ διαίρεσις ὅμως αὕτη αὐτὴ τῶν ἐξωτερικῶν ὁμοιότητος δὲν κήρωι τελείως. Πρὸ παντός εἰς τοὺς παραγωγικοὺς συνεταιρισμοὺς εἶναι ἐντελῶς ἀνεπαρκῆς, διότι εἰς αὐτοὺς ὑπάγονται διαφορώταται ἐνώσεις π. χ. οἱ παραγωγικοὶ συνεταιρισμοὶ τῶν καταναλωτῶν καὶ οἱ κυρίως παραγωγικοὶ συνεταιρισμοὶ.

Οἱ πρώτοι εὐδοκίμοισιν ἐξέχως ὡς στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς ἀσφαλοῦς ἀποθέσεως τῶν μελῶν αὐτῶν, οἱ δεύτεροι τεύοντιον εἶναι ἐκτεθειμέναι εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀνταγωνισμὸν τῆς ἀγορᾶς. Ἀλλὰ καὶ ἐκ γενικῶν οικονομικῶν λόγων ἀπορρίπτεται ἡ διαίρεσις αὕτη, καθότι ἡ μεταξὺ παραγωγῆς καὶ διανομῆς ὑφισταμένη διαφορὰ δὲν δικαιολογεῖ τὴν ἀκαταίτητον αὐτῆς ὡς κριτηρίου διαίρεσεως. Καίτοι συνήθως λαμβάνει χώραν εἰς τὴν παραγωγὴν βελτίωσις τις τοῦ ἀγαθοῦ, εἰς δὲ τὴν διανομὴν μεταβολή, αὐτοῦ ὡς πρὸς τὰς ἀνθρώπινους ἀνάγκας κατὰ τόσον καὶ χρόνον, ὅπως ὑπὸ οικονομικῆν ἐπιπέδην δυνάμεθα νὰ παραγάγωμεν καὶ τὴν διανομὴν εἰς τὴν παραγωγὴν ὑπὸ εὐρύτεραν ἔννοιαν.

Ἀπορρίπτων διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους ὁ Oppenheimer τὴν ἐνωτέραν διάκρισιν, πρὸ παντός ἔνεκα τοῦ ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ περιορίσωμεν τὴν ἔννοιαν τῆς παραγωγῆς εἰς τὴν μηχανικὴν ἐνέργειαν τῆς μεταβολῆς ἀκαταργάστου τινὸς ὕλης εἰς ἐμπόρευμα, πρὸς τὴν νῆαν διαίρεσιν βασίζομένην ἐπὶ τῆς οικονομικῆς σχέσεως τῶν μελῶν τοῦ συνεταιρισμοῦ πρὸς αὐτόν, ἐπὶ τοῦ γεγονότος δηλαδὴ, πῶς τὰ μέλη τοῦ συνεταιρισμοῦ συνλλάσσονται μετ' αὐτοῦ ὡς ἀγορασταὶ ἢ ὡς πωληταί, διήρσε δὲ τοῦτους εἰς συνεταιρισμοὺς ἀγοραστῶν καὶ εἰς συνεταιρισμοὺς πωλητῶν.

Κατὰ τούτα οἱ συνεταιρισμοὶ καταναλωτῶν, οἱ πιστωτικοί, οἱ συνε-

ταιρισμοί πρώτων ύλων, οι οικοδομικοί κλπ. είναι συνεταιρισμοί αγοραστών, διότι τὰ διὰ κοινῶν μέσων ἔκτός τοῦ κύκλου τῶν μελῶν αὐτῶν ἀγορασθέντα ἔμπορεύματα, διανέμονται μεταξύ τῶν μελῶν τοῦ συνεταιρισμοῦ, οὕτως ὥστε ἡ πραγματοποιουμένη συναλλαγή ἐνταῦθα λαμβάνει χώραν διὰ λογαριασμόν τῶν μελῶν ὡς ἀγοραστῶν. Οἱ παραγωγικοὶ συνεταιρισμοὶ τοῦναντίον εἶναι συνεταιρισμοὶ πωλητῶν, διότι τὰ ἐν τῷ κύκλῳ τῶν μελῶν αὐτῶν παραχθέντα ἔμπορεύματα πωλοῦνται εἰς πρόσωπα ἔκτός τοῦ συνεταιρισμοῦ, πραγματοποιεῖται λοιπὸν εἰς αὐτούς ἡ συναλλαγή διὰ λογαριασμόν καὶ πρὸς ὄφελος τῶν μελῶν των ὡς πωλητῶν. Ἄλλ' οὔτε ἡ διαίρεσις αὕτη ἱκανοποιεῖ ἡμᾶς τελείως, παρὰ τὴν γενικῶς πρακτικὴν αὐτῆς βᾶσιν, καθόσον ἐνυπάρχει εἰς αὐτὴν ἡ αὐτὴ ἀτέλεια τῆς τοῦ Schulze, δηλαδή συνεταιρισμοὶ μὲ τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον ἐπιχειρήσεως συνωθοῦνται εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὁμάδα, παρὰ τὰς οὐσιώδεις ἐσωτερικὰς διαφορὰς των. Οὕτως π. χ. οἱ παραγωγικοὶ συνεταιρισμοὶ ὑπάγονται εἰς τοὺς συνεταιρισμοὺς τῶν πωλητῶν, ἔν καὶ ὑπάρχουσιν ἄλλοι παραγωγικοὶ συνεταιρισμοί, εἰ ὅποιοι πωλοῦσι τὰ ἔμπορεύματα αὐτῶν μόνον εἰς τὰ μέλη των, ὡς εἶναι οἱ παραγωγικοὶ συνεταιρισμοὶ τῶν καταναλωτῶν.

Τὴν ἐπιτυχεστέραν διαίρεσιν φαίνεται νὰ προέτεινεν ὁ Kaufmann. Αὕτη ἀνταποκρίνεται περισσότερον πάσης ἄλλης πρὸς τὴν φύσιν τῶν συνεταιρισμῶν. Ὁ Kaufmann ὠρμήθη, ἐκ τῆς καθ' ἑαυτὸ ὀρθῆς ἀρχῆς, ἐξ ἧς καὶ ὁ Oppenheimer, ἀνεζήτησε δηλαδή τὴν σχέσιν ἡ ἑποῖα συνδέει τὸ μέλος τοῦ συνεταιρισμοῦ πρὸς αὐτόν. Ἐπειδὴ πάσης συναλλαγῆς οὐσιώδη γνωρίσματα εἶναι εἴτε ἡ ἀγορά, εἴτε ἡ ἐπεξεργασία, εἴτε ἡ πώλησις τοῦ ἔμπορεύματος, κατέληξεν εἰς τὸ ἔτι καὶ αἱ σχέσεις τῶν συνεταιρῶν ἐν τῇ συναλλαγῇ αὐτῶν πρὸς τὸν συνεταιρισμὸν πρέπει νὰ εἶναι τριπλαί. Διήρесе λοιπὸν καὶ τοὺς συνεταιρισμοὺς εἰς συνεταιρισμοὺς πωλήσεως, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ συνεταιρῶν πωλοῦσι τὰ προϊόντα αὐτῶν πρὸς τὸν συνεταιρισμὸν δι' ἐπιμελεστέραν ἀπόθεσιν των ἐν τῇ ἀγορᾷ, εἰς συνεταιρισμοὺς ἐπεξεργασίας, τοὺς ὁποίους μετὰ ταῦτα ὠνόμασε συνεταιρισμοὺς ἀπλῶς ἐργασίας, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ ἴδιοι οἱ συνεταιρῶν ἐπεξεργάζονται ἐν τῷ συνεταιρισμῷ τὰ ἔμπορεύματα δι' ἐπιμελεστέραν ἐκμετάλλευσιν τῆς ἐργατικῆς των δυνάμεως. καὶ εἰς συνεταιρισμοὺς ἀγορᾶς εἰς τοὺς ὁποίους οἱ συνεταιρῶν ἀγοράζουσι παρὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ τὰ ἀναγκαζιόντα εἰς αὐτούς εἶδη συμφορώτερον ἢ ἀπὸ τὴν ἐλευθέραν ἀγοράν. Αἱ σχέσεις αὗται πράγματι ἀνεφάνονται καὶ ὡς ἡ αἰτία τῆς ἰδρύσεως τῶν συνεταιρισμῶν.

Τοὺς συνεταιρισμοὺς ἀγορᾶς διήρесе μετὰ ταῦτα ὁ Kaufmann εἰς

προμηθευτικούς ἢ συνεταιρισμούς ἀγορᾶς ἐν στενωτέρῳ ἐννοίᾳ, ἀπό τούτων ὅσοις τὰ μέλη αὐτῶν προμηθεύονται συμφερότερον τὰ ἀναγκαιοῦντα εἰς τήν ἐπαγγελματικὴν αὐτῶν ἀποσχόλησι. εἶδη, καὶ εἰς συνεταιρισμούς οἰκονομίας ἢ καταναλώσεως ἀπὸ τούτων ὅσοις τὰ μέλη αὐτῶν προμηθεύονται ὄχι πλὴν εἶδη διὰ τὰ ἐπαγγέλματα αὐτῶν ἀλλὰ διὰ τὰς συνήεις ἀνάγκας τῆς ζωῆς. Ἀμφοτέρας τὰς ὑποδιαίρέσεις ταύτας εἰς συνεταιρισμούς ἀγορᾶς καὶ καταναλώσεως ἔ Kaufmann θεώρησεν ὡς γενικὰς ὁμάδας πρὸς τὰς ἄλλας δύο. τῶν συνεταιρισμῶν ἑτηχθῆ, τῆς πωλήσεως καὶ τῆς ἐργασίας.

Εἶτα ἀνήγαγεν καὶ τοὺς πιστωτικούς συνεταιρισμούς ἔ Kaufmann εἰς αὐτοτελῆ ὁμάδα ἰδιαζούσης φύσεως συνεταιρισμῶν ἀγορᾶς, εἰ ὅτι οἱ πρὸ πάντων μὲν προάγουσι τὴν ἐπαγγελματικὴν ἐργασίαν τῶν μελῶν των, οὐχ' ἦττον ὁμως δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι καὶ διὰ τὴν καθημερινὴν οἰκονομίαν των.

Τέλος προσέθεσε καὶ ὁμάδα ἐτέρων συνεταιρισμῶν εἰς τὴν ὅποιαν ἢ ἠδύνατο νὰ ὑπαχθῶσι ποικίλοι συνεταιρισμοί, οὕτω δὲ κατέληξεν εἰς τὸ ἐξῆς διάγραμμα.

1.	Συνεταιρισμοὶ πιστωτικοί.	Συνετ. Χρήματος
2.	»	πώλησεως
3.	»	ἐργασίας
4.	»	ἀγορᾶς
5.	»	καταναλώσεως
6.	»	ἕτεροι.
- (Συνετ. Ἐμπορευμάτων)

Τὴν διαίρεσιν ταύτην παρεδέχθη μετὰ μικρῶν τροποποιήσεων, καὶ ὅτε ἀφορᾷ, τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐπιχειρήσεως (ἐπαγγέλμα βιομηχανικόν ἢ γεωργία εἰς τοὺς συνεταιρισμούς πωλήσεως καὶ ἀγορᾶς) καὶ ἡ ἡμετέριος στατιστικὴ τῆς Κεντρικῆς Πρωσττικῆς Συνεταιριστικῆς Τραπεζῆς.